

ŠTEFAN JUSKO:**Nietzscheho circulus vitiosus**

Košice: ŠafárikPress, 2021, 138 s.

Monografia Štefana Juska je vskutku pútavým čítaním, ktoré môžu s nadšením prijať jednak vo filozofii všeobecne zorientovaní čitatelia, úplní nováčikovia, ale aj skúsení znalci Nietzscheho filozofie. Autorova interpretačná stratégia myšlienky večného návratu toho istého, ako on sám uvádza: „nie je vedená snahou o jej obhajobu, alebo z pozície ‚zdravého rozumu‘ o jej odmietnutie. Najskôr považujem za potrebné predmetnej myšlienke *porozumieť*, t. j. bez predpojatosti preskúmať jej koherenciu a možnosť jej všeobecného povedomia“ (s. 7). Aj z toho dôvodu je monografia čitateľsky prístupná, a to aj napriek tomu, že autor v diele otvára veľké množstvo tém a problémov, ktorými oživuje základný charakter Nietzscheho úvah. Všetky tieto aspekty postupne smerujú k zodpovedaniu omnoho závažnejších otázok jeho filozofie, ale najmä k myšlienke večného návratu toho istého.

V prvej časti knihy sa autor venuje interpretácii Nietzscheho koncepcie vôle k moci. Systematicky uvažuje o základných myšlienkach, na ktoré bude v nasledujúcich kapitolách nadväzovať. Vyberá si také črty Nietzscheho filozofie, aby čitateľa oboznámil s východiskami nevyhnutnými pre pochopenie a orientáciu v omnoho zložitejších a komplexnejších filozofických koncepciách nemeckého filozofa a neskôr aj v ich riešeníach či interpretáciách. Počnúc druhou kapitolou autor predstavuje najvýznamnejších interpretátorov Nietzscheho myšlienok. Poukazuje na niektoré (úspešné) pokusy či už M. Heideggera, P. S. Loeba alebo W. Müller-Lautera, ktorý ako prvý poukázal napríklad na to, že vôľa k moci v Nietzscheho ponímaní bude pravdepodobne pluralistická, teda jednoznačne nie jedna. S týmto postojom sa autor stotožňuje a neskôr ho obohacuje o pozoruhodné dokázanie prepojenia a logickej súdržnosti medzi spomínanou vôľou k moci a ideou večného návratu. Toto odhalenie mimo iného zahŕňa pochopenie vzťahu medzi afirmáciou a negáciou, a zároveň podmienok, za akých ich reprezentant najvyššej vôle zastáva, čomu sa v tretej kapitole autor podrobne venuje. Je potrebné si uvedomiť, že tento prístup spočíva predovšetkým v prijatí myšlienky večného návratu, čo je predmetom celej nasledujúcej kapitoly.

Štvrtú kapitolu autor začína námietkami odporcov myšlienky večného návratu, a to so zámerom ich vyvrátiť. V tomto ohľade Jusko svoju pozornosť sústreďuje najmä

na štúdiu Loeba, s ktorým v mnohom súhlasí a na jeho interpretáciu nadväzuje. Napriek tomu, že mnohí filozofi odmietli tento základný prvok Nietzscheho filozofie z dôvodu jeho logickej nesúdržnosti, Jusko považuje Loebovu interpretáciu za prelomovú. Najväčší rozpor kritici totiž dodnes nachádzajú medzi kvalitatívnou a numerickou identitou návratov. Loeb však namieta, že Nietzsche uvažoval o minulých a budúcich návratoch vzhľadom k tomuto okamihu. Minulé a budúce sú teda významovo relatívne, a keďže sa daný okamih musí vrátiť, moje budúce môže byť ako minulosťou, tak budúcnosťou vzhľadom k tomuto okamihu. Jusko uznáva, že je nevyhnutné prestať sa opierať o štandardné chápanie lineárneho času, no rozchádza sa s Loebom v spôsobe interpretácie návratov. Dištancuje sa od názoru, že by návraty mali mať temporálny charakter, pretože by to znamenalo, že by sa vzťahovali na predpoklad, že „časová identita jedného je temporálnou príčinou druhého, nasledujúceho návratu“ (s. 85). Jusko následne argumentuje, že s pohybom pomyselného kruhu sa pohybuje všetko, čo nie je mimo neho. Nemôžeme teda povedať, že ono *ešte raz a nespočetnekrát* by bolo opakovaním sa po sebe, pretože medzi návratmi nie je priestor pre iný časový úsek „naviac“, ktorý by uvádzal do pohybu návrat nasledujúci. Nakoniec jednu z najzávažnejších pasáží nájdeme v piatej kapitole, kde sa autor vyjadril jednoznačne: „ono ‚nespočetnekrát‘ sa vzťahuje na *večne to isté*, bez počiatočného výskytu (teda aj druhého, tretieho, etc.) a problém ‚predošlý, terajší a následný výskyt‘ je tu použitý iba v relatívnom zmysle – vzhľadom na skúsenosť sukcesie času a vzhľadom na uznanie predpokladu, že čas je lineárny a absolútny. *Večne to isté* teda vyjadruje návrat *toho istého* bez kauzálneho vzťahu predošlého a nasledujúceho návratu“ (s. 91). Uvedením tohto stanoviska sa autor v nasledujúcej časti pasuje s argumentmi o fatalizme predmetnej myšlienky. Dištancuje sa aj od Loebového tvrdenia, že by myšlienka večného návratu mala byť automaticky záležitosťou najhlbšej ľahostajnosti. Argumentuje, že človek osobne nemá povedomie o tom, že jeho terajší výskyt je identický s jeho inými, predošlými či budúcimi výskytmi. Keďže sa jedinec nevie a nemôže rozpamätať na svoje predchádzajúce životy, nemôže vedieť, ako sa „v minulosti“ rozhodol, preto váha prítomného okamihu a terajšieho rozhodnutia ho nezabavuje relatívnej slobody rozhodnúť sa. Skúsenosť s touto podobou večnosti je možná až na existenciálnej úrovni, respektíve v kolektívnej skúsenosti, a to ako špecifický spôsob racionálneho usporiadania sveta a jeho rozumenia.

Ďalšou zaujímavou časťou piatej kapitoly je autorovo stanovisko k epochálnemu uvedomovaniu si večnosti. Autor zastáva názor, že kolektívna skúsenosť večnosti je v každom období dejín iná a mení sa aj jej význam. Ilustruje pojem večnosti a jej rôzne významy na pozadí minulých epoch, počnúc mýtickou nesmrteľnosťou bohov, až po novoveký nekonečný progres. Vysvetľuje, že aby bolo možné svet racionalizo-

vať, je vždy nevyhnutná prítomnosť pozadia nejakej podoby večnosti. Rovnako uvažuje aj v rámci problematiky súvislosti myšlienky večného návratu a povedomia, či skúsenosti s ním. Jusko predkladá hypotézu, že Nietzscheho myšlienka večného návratu je rovnako poňatím večnosti, ktorá by mohla byť podnetom či už pre kreovanie novej epochy, ako aj pre nový koncept filozofie dejín.

Záverová kapitola je venovaná Nietzscheho požiadavke smerujúcej k čitateľovi. Je to požiadavka existenciálnej premeny človeka prostredníctvom myšlienky večného návratu. Nietzsche nazerá na vôľu k moci práve z tejto perspektívy, čo značí hovoriť životu večné áno vo všetkých podobách, a to bez očakávania „lepšieho“ návratu. Autor opäť zdôrazňuje, že toto stanovisko, táto existenciálna premena vyplýva z prijatia logickej koherencie časovej identity večného návratu. Vo svojej vrcholnej podobe sa vôľa k moci ukáže ako synonymum večného návratu. Nietzsche tak zaujal stanovisko, z ktorého „bude žehnať životu vo všetkých jeho príjemných a nepríjemných podobách“ (s. 115). Z tejto perspektívy si zamiluje prítomnosť, minulosť aj budúcnosť, lebo prijme, že ani jedno nemôže zmeniť a život ako taký nie je možné hodnotiť.

Štefan Jusko vydaním monografie *Nietzscheho circulus vitiosus* potvrdzuje svoje postavenie významného slovenského odborníka na Nietzscheho filozofiu. Monografia prichádza s interpretačným riešením jedného z často odmietaných alebo prinajmenšom mylne interpretovaných problémov nemeckého filozofa. Monografiu môžeme označiť ako výsledok dôslednej vedeckej práce. V práci je badateľné, že autor prístupuje k iným filozofickým zdrojom a interpretačnej literatúre s kritickým odstupom a prekračuje ju vlastným autorským prínosom. Autorov systematický exkurz do Nietzscheho myšlienok, ktorý ponúka zaujímavú perspektívu chápania večného návratu ako vôle k moci, by skutočne mohol obohatiť aj celkové nazeranie na klasický koncept filozofie dejín.

Natália Tarnóczyová

Recenzia vznikla ako súčasť grantového projektu APVV-20-0583, *Možné svety a modalitty: súčasné filozofické prístupy*.

Natália Tarnóczyová
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Filozofická fakulta
Katedra filozofie
Moyzesova 9
040 01 Košice
Slovenská republika
e-mail: natalia.tarnoczyova@student.upjs.sk